

Matajur

GLASILO BENEŠKIH SLOVENCEV

List izhaja z vsemi potrebnimi dovoljenji vladnih oblasti.

Il giornale si stampa col permesso delle Autorità della provincia di Udine.

ZAČASNO UREDNIŠTVO IN UPRAVA V ŠT. PETRU OB NADIŽI

Lit. 15.—

ČEDAD, 17. OKTOBRA 1950.

Leto I — Štev. 2.

ŠE SMO TU!

Prav gotovo ni med nami, beneškimi Slovenci nikogar, ki bi se z grenkobo ne spominjal usodnega leta 1866. Dne 22. oktobra bo preteklo 84 let, odkar so se naši očetje in dedje izrekli s plebiscitom za Italijo. Upijanjeni od predplebiscitne italijanske kampanje so bili vsi trdno prepričani, da se jim bo bolje godilo pod liberalno Italijo od katere so pričakovali, da jim bo vrnila stare svoboščine kot pa pod takratno Avstrijo.

Da, resnično tragičen je bil za nas ta dogodek, kajti takrat je bilo konec svobode. Namesto obljubljenih pravic in svoboščin, ki nam jih je Italija zagotavljala, so nam vzeli še tisto malo pravic, kar smo jih imeli pod Avstrijo.

V tistih časih naš narod ni bil dovolj zrel, da bi mogel sam presoditi in odločiti o svoji usodi. Prav zato se je dal zapeljati in je nasedel sladkim obljubam. Ne, naši očetje niso takrat volili samovoljno in niti ne »con la lingua del sì« za Italijo, kakor so se takrat hvalili italijanski šovinistični krogi. Oni so takrat volili v svojem materinem jeziku in slovenskemu poreklu so ostali zvesti do danes.

Zelo nas je presunilo takrat, ko smo doznali, da smo bili na tako krut način ogoljufani za svobodo. Že takoj prve dni po plebiscitu je liberalna Italija skovala načrt, po kateri poti naj stopa, da bi nas čim prej raznarodila. Takoj po plebiscitu, že pred 84 leti, so se vrgli na nas, skušajoč napraviti iz beneškega Slovenca janičarja. Začeli so izrinjati slovensko besedo iz cerkve, iz šol in uradov in jo nadomeščati z italijansko, preganjali so nas, ker smo se zavedali, da ne smemo zatajiti jezika naših prednikov, zapirali so nas po temnicah, ker so videli v nas zveste sinove slovenske zemlje. Celo na naše knjige so se spravili. Uničili so vse, kar jim je prišlo pod roke slovenskega. Stare zgodovinske listine ki so se hranile v arhivih so deloma zažgali ali prodali mesarjem v Gorico in Krmin za ovojni papir, kar je ostalo so pa zmetali na podstrežje vladne palače v Čedadu, kjer so bile izpostavljene vremenskim nepravilnostim in mišim. Leta 1867. so prekrstili tudi več krajevnih imen, ki so imela nadevek slovenski, kot na primer Šent Peter Slovenov, ki je glavni kraj beneške Slovenije, v Šent Peter ob Nadiži. S takim postopanjem so nas hoteli raznaroditi in nam vcepiti svojo takojmenovano dvatisočletno kulturo in civilizacijo.

To nasilno raznarodovanje pa se je še poostrišlo za časa fašističnega režima. Od šovinizma podivjani fašisti so se zagnali na nas še z večjo silo, a ne s snopom žitnega klasja, ki predstavlja blagostanje, temveč s snopom manganelov in sekire, s katerim so nas krvavo bičali. In tudi tedaj, ko so nas najbolj bičali, nismo klonili. Bili smo vedno močni. Vročna slovenska kri, ki polje po naših žilah, nam ni dovolila niti v tistih strašnih urah, ko so nam grozili s smrtjo, da bi zatajili svoj materini jezik in svoj narod. Venomer smo se

zavedali, da moramo streti okove, ki nas teže, da mora pravica zmagati krivico in priti svoboda za tlačnjenjem in s tem geslom smo se množično udeležili narodno-osvobodilne borbe. Prelivali smo kri in umirali za naš jezik in za naše pravice, z žrtvami in s krvjo smo branili ta naš najdražji zaklad, katerega so nas hoteli oropati.

Dne 22. oktobra bo 84 let, od-

kar so nas začeli teptati misleč, da bodo z nasiljem uničili slovenski živelj. A naravi se ne more delati sile in zato smo še vedno tu. Še smo tu, ki čuvamo in branimo naš materini jezik in pripravljeni smo boriti se še naprej dokler ne dosežemo, da nam bodo zopet priznane naše stare pravice, da ne bodo na naši zemlji ukazovali ljudje iz drugih pokrajin države in nas izžemali, ampak da bomo lahko sami in v našem lastnem jeziku upravljali svoje gospodarske, kulturne in druge zadeve.

NAŠI PRVI USPEHI

Nek časopis, ki trdi, da je neodvisno glasilo treh Benečij ter izhaja v velikem formatu na šestih straneh ter ima malo čitatev in veliko domišljavost, je posvetil kar dva stolpe svoje prve strani obrekovanju in žalivkam na račun našega časopisa.

Mi se nismo spuščali z njim v polemiko in smo zapisali samo, da je g. Manzano šel iz svojega »umetniškega« vrta iskat ne prilike v naše gore.

Ne bomo omenjali obrekovanj, ki zadenjejo le nje same, ne pa nas. Glede žaljivk pa naj omenimo, da so že stare in jih torej dobro poznamo. Ob tej priliki naj omenimo tem gospodom, da je nekdo nameraval objaviti seznam psov, ki naj bi jih prepovedali v parlamentu. Dobro bi bilo če bi si preskrbeli en izvod tega dela, čezruba se pobrigali, da bi čimprej izšlo. Tako bodo imeli večjo izbiro, kadar bodo govorili o nas.

Predvsem jim svetujemo naj si boljše ogledajo našo prvo številko. Tam je po našem dovolju na veliko napisano, da je »Matajur« glasilo beneških Slovencev, brez kakršnegakoli drugega pristavka. V članku pravijo dalje, da hočejo samo »obrambo italijanstva teh dolin, ki je ogroženo po raznarodovalnih spletkah Beograda«. Kako morejo kaj takega trditi potem, ko so malo prej zapisali: »tukaj vsi govorijo neko slovensko narečje, pri katerem vztrajajo in imajo v tem popolnoma prav. Saj je materni jezik drag kot srebrna nit reke Nadiže, kot greben Matajura«.

Če je torej materinski jezik tega ljudstva slovenski, potem ne more imeti raznarodovalnih spletek drugi kot Rim. Vkljub temu pa nam odrekajo pravico, da bi smeli imeti svoj časopis in šole v lastnem jeziku.

Sedaj imamo svoj časopis, vendar smo se morali zanj mnogo truditi. Preden smo dobili vsa potrebna dovoljenja od raznih oblasti za njegov tisk... Prav ta časopis, ki sedaj poziva vse, naj nas bolj nadzorujejo in naj poskusijo, če bi se lahko preklekalo vpis našega glavnega urednika v novinarsko zbornico, v upanju, da bo tako naš list moral prenehati izhajati, prav ta časopis je svojčas na zelo prikrit način opozarjal, da bi se lahko izvršil kukčen pritisk na tisto tiskarno, ki bi sprejela tisk našega glasila. Ali se vam zdi to malenkost?

V vsej naši deželi nismo niti ene šole v našem materinem jeziku, čeprav nam je dobro poznana vsaka vas; zato pričakujemo, da nam bodo ti gospodje, ki pravijo da odkrivajo samo čisto resnico, povedali, kje se kakšna nahaja. Kar se pa jezika tiče, ali ni morda članek pozabil na dve desetletji »Mussolinijeve dobe, ki je zrasla na usodnih gričih fašističnega imperialnega in bojevitega Rima«?

Moramo pa ugotoviti tudi nekaj drugega. Članek prizna, da bi se morale oblasti pobrigati predvsem in v večji meri za gospodarski položaj naše dežele. Dalje priznava, da so v teh dolinah nekateri problemi, ki so potrebni nujne rešitve, problemi, na katere bomo morali v kratkem obrniti pažnjo javnosti.

Dobro, zelo dobro. Problemov je v res-

nici toliko, da jih ne moremo strpati vseh v naše skromno 14 dnevno glasilo. Če nam bo pri tem kdo pomagal, mu bomo iz srca hvaležni in pripravljeni smo preskrbeti mu mi sami že pripravljeno gradivo, ali pa tisto, ki ga je treba še obdelovati, ker ga nam ne manjka. Pač pa nam primanjkuje denar za dnevnik, ki bi jih lahko vse objavil.

Veseli nas in ponosni smo na to, da je že naša prva številka, ki je izšla v tako skromni obliki, mogla opozoriti javno mnenje na probleme naše dežele. Zaradi tega vam odpuščamo tudi psovke in se vam zahvalimo za vaše zanimanje, ker nam je pri srcu predvsem to, da se reši problem bede tukajšnjega prebivalstva.

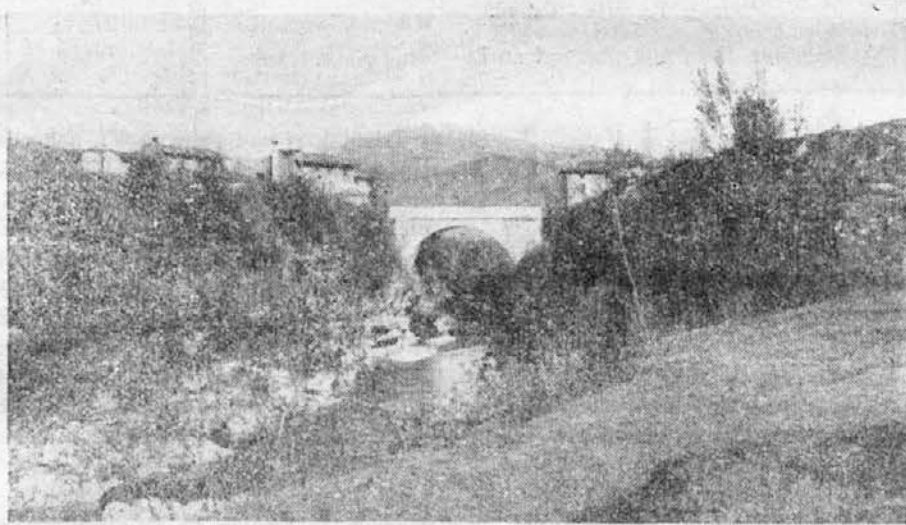
Nekaj o vzgoji naših dijakov

Nekateri otroci z Brda bi zaradi pomanjkanja sredstev ne mogli študirati, čeprav so zato dovolj nadarjeni in jim tudi ne manjka dobre volje, ako bi se kdo ne pobrigal zanje. Zato so bili sprejeti v Dijaški dom v Gorici, da bi tako imeli možnost obiskovati državne šole, to je tiste, ki jih kontrolira Degasperijeva demokratska vlada. Če torej demokratska in krščanska vlada vzdržuje te šole in plačuje profesorje, pomeni, da niso hudičeve, niti ne izobčene in da niso niti v rokah brezbožnikov.

Nekateri ljudje so prepričani, da je dobre samo tisto, kar je napravljeno v ime italijanskega imperializma in da mora tako dobro priti samo iz Rima. Tokrat pa

Starši so z veseljem ugotovili, da so se otroci okrepili tako, kakor je rasel Jezus telesno in duševno, v milosti pred Bogom in pred ljudmi (Sv. Luka 2-52). V resnici so otroci postali večji in so tudi bolj opravičili svojo dolžnost napram Bogu, kar mislim, da je lahko ugotovil tudi g. župnik, ki jih je imel pri maši, jih je obhajal in o katerih je tudi vse ljudstvo ugotovilo, da so zelo lepega vedenja. Ali ni vse to res, prečistiti?

Naj pripomnimo še tole: čeprav se v cerkvi tako razburjate in delate isto tudi izven nje, je šlo, ali bo šlo letos v Gorico mnogo več otrok, kakor pa lani. To pomeni, da ljudstvo ni upoštevalo vaših besed. Ljudje vas spoštujejo kot božjega za-

»PAR MUOSTE« — SV. KVIRIN

se je zgodilo, da je prišla na pomoč brat iz Beneške Slovenije neka ustanova gorških Slovencev, da bi tako dvignila kulturno višino našega ljudstva.

To dejstvo je tako zmešalo misli fastitega g. župnika, da je pomešal ideje o veri in politiki.

Besede tega duhovnika so bile v resnici nesmiselne. Trije njegovi dobri farani so bili deležni že lansko leto gostoljubja v Dijaškem domu v Gorici in so te poletje prebili počitnice doma. Ali je morda prečistil opazil, da bi se bili ti otroci naučili preklinjati ali pa sovražiti vero?

stopnika na zemlji kadar ste pred altarjem, ne cenijo pa mnogo vašega osebnega naziranja. To je zelo resna stvar, ker naše ljudstvo je verno. Zato bi nekdo storil zelo dobro če bi prisluhnil govoricam, ki krožijo o njem med ljudstvom preden bi se držal izraziti predirava mnenja na račun drugih, ne da bi jih poznal dovolj dobro ali vsaj prej govoril z njimi.

Gospod župnik je zaključil svoj bojeviti govor s temile besedami: »Bolje biti bedak v nebesih, kakor pa učenjak v peklu«.

Tudi mi ne želimo slabega svojemu bližnjemu; gre se le zato, kdo mu hoče v resnici dobro.

BREG V ZAPADNI BENEČIJI

Kakor pred tisoč leti

V kakšnih razmerah morajo živeti naši ljudje v XX. stoletju

Beneškim Slovencem prav gotovo ni treba čitati časopisa, da bi iz njega izvedeli v kakšnih razmerah živijo sredi XX. stoletja. Vendar so nekatere vasi, v katerih je življenje tako težko, da skoraj ni mogoče verjeti. Zato smo se odločili, da bomo od časa do časa opisali gospodarsko stanje te ali one vasi. S tem hočemo opozoriti nanjo oblasti, ki sicer ne bi smele čakati našega opozorila, če bi se kolikšna brigale za probleme našega ljudstva. Prav tako hočemo po možnosti pomagati pri reševanju teh problemov. Tokrat hočemo govoriti o vasi Breg. Predvsem naj omenimo, da delamo to v cilju, da bi se vsi beneški in gorški Slovenci seznanili z dejanskim stanjem našega ljudstva.

Breg tvori nekaj zaselkov, ki se prilipljajo na brežine med 500 in 600 m višine. Vse hiše so zidane iz kamnja, ki ga v okolici prav gotovo ne manjka. Vendar so te hiše, bolj kakor človeškim stanovanjem, podobne hlevom in shrambam za orodje. Namesto poda imajo kamniti tlak, ki širi vlago.

Le malo je hiš, ki so sezidane v zadnjem času, vse ostale so stare nad sto let. Zgrajene od ljudi, ki so skrbeli, da bi okna ne bila dovolj široka, da bi človek lahko vtaknil glavo skozi nje. Okna so pozneje za-

malenkost razširili. Vendar pa je treba za taka neznatna izboljšanja, ali za popravilo navadnega zida, napraviti prošnjo in do pred kratkim je bilo treba plačati še posebno takso. Verjetno večina ljudi še niti ne ve, da je bila ta taksa pred kratkim odpravljena.

Ker manjka tudi električna napeljava, so te hiše še bolj podobne brlogom. In vendar leži Breg v zgornji Terski dolini, kjer so že v začetku tega stoletja zgradili prve hidrocentrale v Italiji z jakostjo od preko 1.000 kw. Električno so napeljali takoj do Podbrda, odkoder bi jo prav lahko potegnili do Brega, ki je v zračni črti oddaljen komaj 1 km. Toda vas je zelo revna in ljudje ne zmorejo sami za stroške napeljave, medtem ko jim nihče neče priskočiti na pomoč za to prepotrebno delo. Zato so ljudje še sedaj prisiljeni rabiti sveče in briljke, medtem ko pošiljajo električni tok proti ravnini.

Skoraj edini pridelek vaščanov je seno. Vse senožiči skrbno pokosijo in znesejo seno na brbu navzgor v bližino vasi. Večino sena porabijo za prehrano živine, ki jim daje sredstva za nakup živila in drugih potrebščin. Le malo sena ostaja za prodaj. Čeprav so bila storjena velika dela za izravnavanje zemljišča v brezovih, vendar je še zelo malo njiv za pridelovanje krompirja in fižola, ki komaj zadostujejo za najnujnejšo prehrano, medtem ko morajo ljudje v celoti kupovati koruzo, kakor ves drugi živež, kol n. pr. pašto, olje, riž, sladkor itd.

Vaščani imajo tudi nekaj lesa, vendar ga lahko zelo malo prodajo, ker ga je treba prenesti na ramah po več km daleč predno ga lahko naložijo na vozove. Iz tega se vidi, da je mnogo težav tudi zato, ker še vedno ni vozne poti od Podbrda do Brega. Najmanj 30 let že leži v predalih Tehničnega urada (Genio civile) načrt za to cesto, vendar se nihče ne briga za njegovo izvedbo. G. prefekt prav gotovo sploh ne ve za obstoj te vasi in tem manj za njene potrebe; oblasti v Rimu pa menda sploh ne vedo za obstoj Beneške Slovenije in ne za njene potrebe. Država sama pač ne potrebuje te ceste, ker ljudje plačujejo svoje davke v Tarcentu.

Iz zgornjega se vidi, da je v takšni vasi kot je Breg, ki ima zelo pike pridelke in sploh nobene trgovine, glavna skrb vaščanov ta, kako bi si priskrbeli denar, ki jim je potreben za plačevanje precej visokih davkov in za nakup najnujnejših potrebščin za življenje.

Dekleta morajo iti služiti, da lahko pridejo do malo denarja. Moški so dobri gozdarji, zidarji in se prilagodijo tudi vsem drugim delom, vendar le s težavo dobijo zaposlitev. Višek ironije pa je, da sploh ne dobijo podpore za brezposelnost, ker jih smatrajo za nepošteno, ker jih ni dovolj davkov in za nakup najnujnejših potrebščin za življenje.

Tudi glede cerkvenih zadev niso mnogo na boljšem. Na nekem vzvišenem robu stoji cerkev, ki so jo s skupnim delom zgradili vaščani in izgleda precej ljubko v zeleni samoti. So pa brez duhovnika, ker so vaščani preveč ubogi, da bi mogli še njega preživljati.

Upravno spada vas Breg pod občino Flajpin. Vaščani pa so zaprosili, da bi jih priključili k občini v Brdu, kamor bolj spadajo po svoji zemljepisni legi, ker je ta v terski dolini in tudi njihova cerkev spada pod vikarijat v Podbrdu. Pokrajinska uprava pa doslej še ni ustregla tej želji, čeprav bi za tak prehod ne bilo nobenih stroškov. Menda pa je že navada, da se neče ustreči upravičenim željam gorških prebivalcev.

ČENEbola

Ta s oddaljene Amerike nam je pršla novita! ki je globoko žalostne naše ljudi pustila v celi vasi an okolici. Smart je zadela našemu dragemu rojaku Lovisa Marko ki od davnega se je izselil u Ameriko. Lansko leto potem k' je bil s stanovitim delam svoje zadeve v red spravu, je stvoril prit' k sebi njegovo dragu an pridnu zaročnico, tud' ona od naše vasi. Nasprotni deštin je odkrjezu u začetku in pred kratkim srečno zvezu dvjeh bitnosti.

PROSNID

Skuor Albert in Melisa Avelina su bli razveseleni zaradi rojstva lepega an zdravega dečka ki so mu dali za ime Jurče. Tud' Filipič Fabio an Rina so imjel nu lepo deklico katero so krsili za Lidjo.

GORJANI (Montenars)

Kedor je že bju u Sv. Juriju, ki spada pod naš komun, je prau sigurno okusu tud' finu pitnu vodu tam pr' izviru »Sedam fontan« an je tud' sam pr' sebi misla, da maju use vasi tako dobro pijačo. Ta izvir je zarjes velik an b' lahko dajau zadost vode prau usemu komunu. Pa nije tako. Ta izvir spada h našemu komunu, a ga nam je uzel Rlinjski komun, ko je zgradil svoj akvedot. Iz »Sedam fontan« so napeljali use vodo, k' je naša, u svoje vasi an mi smo rešali brez vode, ker družih

IZ ZAHODNE BENEČIJE

dobrih izvirov njemamo. Med namj an Rlinjsi se je vnela prava lota, zato ker so nam uzeli glauniz izv'r. Naši ljudje muor'jo rabit dežunice an se te pr'mankuje kadar je suša. Pr' Sv. Heleni je adna fontana, a nima dosti vode za toliko ljudi.

Naši močje na komunu so šli že večkrat to u Vidan h Prefektu, da b' nam rešovu ta problem, a njesu maj neč otenjili. Anjek smo napravili »dan drug prodžet (načrt), da b' napeljali vodo iz izvira, ki je pa precej delež an b' bluo treba dosti mječū. Naš komun je pa reven an use pari (izgleda), da bo šou tud' ta prodžet falit, če b' pa napeljali iz »Sedam fontan« b' pa lahko z malo denarja kriji use stroške (špeze).

TER

U Teru so prjel' z djelom, gradiju nou most, ke veže komunalnu cjestu Ter - Cezirje s provincjalnu, ke pelje po dolini.

Istočasno djelajo tud' u škuole materne ONAIR, kjer bodo dvignili to hišu še za »dan pian. To lepo djelo bo dalo pošibilita', da bodo otroci ljeuše sistemani.

Muormo pa nardit' »dno oservacij, da je Roma dala soude za škuolu maternu, a ne da b' kostruila škuolu elementare ke je njemamo. Naši otroci hodjo enjele u škuolu u mlekarne an u gostilnu, ker drugih hiš nije boj adatih an zato b' imjel veliku potrebu po »dnem šolskem poslopu.

ZAVRH

Far don Pietro Cher je zapustou našu vas, ker se je preselil u druham. Med nami je uživau velike simpatije, ker je bju dobar orator an dobar dušni pastir. Ta novi far je že pršou an smo ga sprejel' z veseljem.

PODBRDO

Tomasino Merrellino, sin Jožefa, star 23 ljet je bju rikoveran to u ošpedau Tolmeča, ker je imeu apendicidu an ulčeru. Operacij je rješila lepo, an po »anem mjesu ošpedala je mogu prit' te hiše.

Tomasino Evarito, sin Izidorja, star 18

IZ VZHODNE BENEČIJE

ČEDAD

Preteklo nedeljo, dne 8. oktobra so praznovali četrstulettja azistence združne mlekarne. Ob tej pril'ki pa je b'la tud' otvoritev nove inštalacije, ker so mlekarne use prenovili. Stari lokali an stare machine za predelavat' mljeko niso mohle več odhovarjat potrebam, kajti produkcjo mljeka, se je posebno zadna ljeta močao dvignila. Pred 25 ljeti, ko so zgradili mlekaru je b'la dnevna produkcjo komaj tri kvintale mljeka, danes pa je večja ku 30 kvintalou. Naj še povemo, da je čedajska mlekarne edina u tej občini an tud' u usem okraju (mandamentu).

Marsikaka vas želi, da b' njela svojo mlekaru, ke bi jim pr'našala dobiček, a pousođe manjka dobre inicijative. Tud' čedajšani so duho časa oklevali, ker so se bali zlesti u dolgoe, a so mjel dobro vo-

ljet, se je ponesreču pr' djele u boške. Na srečo ne gre za veliku disgracju, a naj povjemo da se je ta sin to ljeo že dvakrat ponesreču pr' djele, ta prvi bot se je usekau u desno nihu an je bju rikoveran u ošpedal' 50 dni.

BRDO - SEDLIŠČE

Naši ljudje so začel' odhajati po svjet'. Auštralijska an Aržentina bodo nove dežele naših emigrantou.

Nekaj emigrantou je že partilo, ta drugi pa šnje čakaju, na partencu. Željmo jim srečno rajžu an bujšo sistemacij an da ne pozabiju svojo staru domaču vas.

ljo in danes imajo lepo in modernu mlekaru.

Pr' tej cerimoniji so b'li zdraven use predsedniki združnih mlekarne nadiške doline an dosti reprezentantou obliši.

PODBONESEC

Dost' so se začudili usi, ku so zvječeli, da so pred nekaj dni odprli blok u stupici u nadiški dolini na konfinu Italije an Jugoslavije. Guardije ne konfin so u presenci dosti ljudi raztrgali bodečo žicu an tako naredile prosto pot italjanskim kamionom, da so lahko nadaljevali po asfaltirani cesti u Slovenijo. Dež je lju ku iz škafa ku so odpirali blok, a u nas je prau u tem momentu posijau »dan žarek upanja, da se bo uredilo bratsko sožitje med tema dvema državama.

Pet ljet je minulo, odkar je b'u ustavljen ves promet po cjesti, ki hre skoz' Štupco u Slovenijo, danas pa je spel use živo. Na podlagi komercijalne pogodbe, ki sta jo naredile Jugoslavija in Italija letošnjo pomlad, se bo od sada naprej vršou trgovski promet med obema državama. Zato ki je Jugoslavija dosti bohata na lesu bo Italija kupila dosti tega blaga. Les za rabu an za kurjavo je fine kvalitete an ima pr' nas velik prježih. Plačujejo po sistemu »clearing« kakor je bluo to določeno med bankama obeh držav. Permese za torgovanje izdaje časasno Camera di comercio u Vidnu.

Upamo, da bo torgovanje utrdilo vez prijateljstva med obema državama in tuo bo korist jugoslovanskega in italjanskega ljudstva.

ŠTUPICA

Smo tu u srjed' jeseni. Ured bo pršou slab timp (vreme) an tuo je za nas pravi guaj. Ob usakem dežju vode Nadiže močno narastejo an nam mijačajo poplavo. Dela se takuo velika škoda našim njivam an traumikom, pa tud' hiše se kvirijo. U zadnem desetletju je poplava poškodovala nad deset prebitalou orne zemlje an uničila sevjeđa tud' dost' pridelka. Dost'krat smo prosili autoritade, da b' napravili dan' zid (nasip) ob bregu vode Nadiže, posebno tam kjer je plitva struga. Ta zid b' ne pustou, da b' voda delala škodo kadar pada dež an hre čez brehove. Do danes pa ni maj jedan uslišau naše prošnje an če bo šlo tuo tako napred bomo prišli kmal' še ob tistu malega, ki imamo.

ZA NAŠE DELO

Sađa kopate krompir. Željmo vam, da bi blo dosti pardenka an obenem uzamem priliko, da vam dam nasvet, ki se ni zdi potreben.

Ker morate že pri izkopavanju krompirja prekopati vso zemljo, zakaj ne izkoristite in usejete takoj kakšno dobro vrsto sena, za prihodnjo pomlač?

Lahko bi sejalj oves ali rdečo deteljo (trifoglio incarnato). Ta vrsta detelje raste hitro in se prav' »incarnato«, ker njeni listi postanejo lepi debeli kakor, da bi bili nadevani s prošutom. Za veliko noč ali sak' to potem, če je letni čas lepo, bo detelja že zdrela, ozroma pred seboj bošče videli krasno zeleno preprogo, posejano s kot kri rdečimi cvetovi. Imeli boste dve koristi: pridelek dobrega sočnega in svežega sena, mečtem ko bodo na travniči druge trave (erba medika itd.) komaj pr'čele poganziti in ker se bo vaša njiva izboljšala. Korenine detelje gredo pri pomladanskem oranju pod zemljo in jo tako pognoje in delajo rahlo. Če se vam zdi potrebno pustiti to njivo za travo, ni treba da spomladaj ponovno orjete: v lepem času posejte med rastočo travo še seme detelje.

To delo lahko napravite tud' potem, ko ste pospravili sierk. To ekar bošče pridejali, vam bo plačilo za vaš trud, ker ste orali.

To bi bilo zelo dobro, kajti teren pr'de dvakrat izkoristjan. Na ta način boste imeli na razpolago več sena, kar pomeni toliko zdravja več za vašo živino in večjo proizvodnjo mleka. Če imate dosti sena, vam ni treba poleg te primešavati nobenih vrst otrobe.

Petar Matajurac

(prauca)

Bju je Petar, Matajurac, velik inak, de ha (ga) je blou strah videt'. Kar je hodū, se je zemlja tresla pod njega nogam'. Vse čče so ga radē videle, takuo je bju ravan, an vsi so ha radi par djele imičl', takuo je bju brdāk. Pa tud', kat se mu je zdielo, je poležu, an obedan ha niē mu (mogel) parsit, če bi se ta' z hōrkehā siena uzdienu. Z' nō besjedo: takuo mu je šlo dobro, ku (kakor) tijaču, ki vesou od vejce do vejce u sonēnem blisku farli, an dok se mu zdi, na vsaki poseči. Pa veslē, da vse dobro vzame na svoje ankrat končē. Tud' Petra je čakalo tarpljenje: Klican je bju za sudata. Se viē, de kapitanih, kater jih je zbieru, nič tu pustit' takega ināka ta domā. Iti je muoru tadā naš Petar u Vidan, an se pardružiti' vidamskemu rahumēntu.

Se adan, Balent Pškerju z Matajurja, je stopu tu tist rahument. Pa ku sta parila Petar an Balent u Vidan, so jih hitro ločili. Petar je pršou med Lahe an Balent ravno takuo. Se viē, da je bju Petar med njimi, ku zuonac brez ženkejnja. Zavojto tehā mu je bluo težkuo par sree. — Nije tarpielo duho časa' pa su jih peljal' u Benetke. Tu Meštre su jih diel' tu barko. Petar diē videu pried tu Matajurje, se zastop ne barke ne velike uode. Ku zahleda barko, njemu noznano rječ, sklikne vas začuden: A Ježuš parpompajte, kaka vintula je! — Stop' tadā tu to le vintuol, an se peje cja po uodi. Buj ku se bliža Benetkam, buj se šir'. Petar zja, starmi, an debelo hleđa, ku ućā, kar veličela pišā zahleda. Na' nkrat se mu usta rastehmejo, an z njh te le besjede: A Ježuš, kak potok je!

Z Benetk je paršu za'n miesac u Grāde na Štajerskem. Tam je ču le niemšk med ljudmi, an lašk tu ruhumentu. Hodit' je muoru u mrazu na vaho po noč an po dnevi. Ustajati je muoru, kar so mu ukua zoval', an iti ležat, kar so druhi tjei', an duor nič buhu, je biu uklenjen, an še celou tepen. Kar je Petar tuo le videu an obēutu, je ratāvu vsak dan buj žalostan. Za nieki časa zahleda na cjest' Balenta Pškerjōveha, ki je stau na ti druhi kozarni. Hitro se mu bliža in se mu začne partōzovati. Na zadnje prav': O muoj Balent! Buoh me parnes' še »nkrat živeha, hoū (gor) u Matajur, cja demū. Takuo bom veseū Bohū hvačēžu za to le zaželjeno dobroto, an bruman, de še mački porčem »Vie.

Odgovorni urednik: TEDOLDI VOJMRITiskala: Tiskarna Lucchesi - GoricaZ dovoljenjem videmskega sodišča št. 47

Pisma „Matajurju“

Dragi »Matajuro.

Večkrat slišim al' berem po džornalah an bukve besjele genocidij (genocidio); gled'u sem za po useh vokabolarjev, a je njesem mogel nikamor ušafat', da b' mogel pravilno zvjeđat' ta pravi pomen te besjede. A m' vješ kaj ti povjeđat'?

A. Podreka - Špietar.

Rjes je, da njesite mogel ušafati u vokabolarju to besjele, za to ker je nova, začeli so jo rabit' sada u modernih časih. Genocidij ima pomen preganjati an zatirati male populje z deportacij, s političnim pritiskom, z likvidiranjem koštunacu an navad an z znacionalizacij. Uzamimo adan konkretni primjer: taljanski govorno on vršuje prestopke genocidija proti populjo naše slovenske Benečije, za to ki neječe nam priznati naše pravice kol manjšina slovenska, a nasprout nas tud' znacionalizira, za to ki nam neječe lat' šol u maternem jeziku; nas preganja za to ker se zavedamo da smo Slovenj itd.

Dragi »Matajuro.

Nar'dila san domandē za pasaport, da bi šla mojega sina gledat' k' je u eštero. Po

SKUPINA PLESALCEV IZ REZIJE V N ARCDNIH NOŠAH, KI JE NASTOPILA NA LJUDSKEM TABORU V ŠOVODNJAH PRI GORICI

več ko adan mjesec k san čakala da bo rješena moja domandē, so mi rekli, da ni ne muorejo dat pasaporta, dokle ne pokažem s čartami (ričijamo itd.) o moji urdženti nečesadaše vjača u eštero. A imau ja dirit al' ne za »mjet pasaport.

Simac Te erija - Čedad.

Vi 'mate ves dirit »mjet pasaport an če

b' z vami drgač' raunali b' bluo ilegalno, zato ke rifjutati dat pasaport čitadinu, ke 'ma use dokumente, ke jih predpisuje leč (zakon), je tud' protjestaumo. Article 16 republiške ustave prav', da je usak čitadin lber iti ven iz Republike an se vrniti nazad, samuo če ga ne tratenuva kak drug poseben leč.

»Slovenjščina« - Slavia

(v kratkem opisu)

Slovenjščina je gorata deželica, položena na vzhodu Videmske provincije, malu severnu in severnu-vzhodnu od Čedadā. Meji z Jugoslavijo, v kateru se vkljuuje kot trikotnik. V ljetih nazaj s svojimi osam komunu je sestavljala edan sedemnajstih distretn Videmske provincije; »Distretto di S. Pietro«, katerega glavni okraj je bju Špietar.

Po končanju prve svetovne vojske (leta 1914—1918), Slovenjščina je bi'a prekarščena »Valli Natisone« = sl. Nadiške Doline, od rijeke »Nediže«, ki teče po večji dolini vmjes skalovitih brezjev v globoki strugi ki v neštjetih stuoletjih se sama izkopala. Za Furlane Slovenjščina je ostala ku prjeđ imenovana »Selavanije (ber Sklavanije), in zarjes tako imenovanje je buj prikladnu kot Valli Natisone, političnega namjena.

Nediža je glaven vodotok v Slovenjščini, h nji se prdružijo hudournik Orbeč, ki teče skuzo dolinu Sv. Ljenarta, h kateremu svojkrat se prdružijo Rjeka, ki teče skuzo

v sedanj kraj oku polovice VI. stuoletja, tuō se prav že od 1400 ljet. Dejtvu ki nepomembnost števila laškega elementa prebiva v Slovenjščini, al' pa neumna zahteva: »Koder je Italja vsi su Taljani«, ne mor' potrut' in tajit' resnicu ki nele potajaju eminentni zgodovinarji, pa tud' realna etnografska doba Slovenjščine, ki je postala intaktnu ohranjena po 1400 ljet. Zastoj se buriju hudobne sile taljanskega šovinizma in pod svojo podpuero zahrbnost nekakega slaboumnega domačina z zaupanjem de boju vdušili to dobu Slovenjščine: »Slovenjščina bo ostala kot ostala je po šljernajstih stuoletjih«.

Današnjdan Slovenjščina obsega sedem komun: Špietar, Podbonjesec, Šovodnje, Sv. Ljenart, Grmek, Srednje, Dreka, Enkratni komun Tarčetski. malu časa po prvi svetovni vojski, je bju prijučen h Podbanjeskemu. Naj po dolinah, naj po gričeh in guorah vsakega komunā, su raztresene številne vasi in vasčine.

Najvažnejša in ena največjih vasi Slovenjščine je Špietar (Sv. Peter al' Šempe-ter). Do 1867 ljeta sej imenuvu Sv. Peter Sloven al' po lašku S. Pietro degli Slavi. V istm ljetu su spremeni' l' S. Pietro al Natisone kukar po končanju prve sve-

lovne vojske su spremeni'li Slavia italiana v Valli Natisone. Špietar je na glasu zarad' učiteljšča, ki je vstanovjenu ljeta 1876, sevje samuo z namjenam za »potiljanšči« Slovenjščinu. Učiteljšče v sedemdeset ljetih je oskrbovalu skor 1400 učitelju, bi se moglūo imenovati »Tvornica šovinizma za slegrile trupā s ka'erim bi se ljetu vmoriti Slovenjščinu«.

Pa pujmu naprej z opisam Špietra: Vas leži na čemparni (lev.) obal' rjeke Nediže, v kedu doline, preprečena s široko asfaltirano poljo, ki iz Vidma peje skuzo Nedišku Dolinu v Kobart in naprej v Soške doline od Jugoslavije. Špietar je oddajen Vidma 22 km., od meje z Jugoslavijo po Nedeški dolini 10,5 km. Vkup tuju ku začasnu stanovaju, šjeje 1000/1100 prebivalcu. Ima lēne hiše, velike poslopja in zarad' svojih različnih torgovin, gostiln, kavarn, itd., nude aspjekt malega mjesta. V Špietre je tud' sekež »Demokratčue Fronte Slovene« za Italju, ki šjeje veliku število aderentu iz celē Benečije. Prez (brez) dvuoma se mor' potrditi de Špietar je najbui evolutni (razvit) punkt Slovenjščine, ki zarjes izvaja velik vpliv na druge vasi svoje okuoljščine.

(Konec prihodnjič.)